

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 005.6:01.001

ЯКІСНА СЕРЕДНЯ ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Бовк Т.В.

Донецький державний університет управління

Розглянуті завдання, що стоять перед екологічною освітою в умовах розбудови нової української школи. Визначені проблеми формування і впровадження механізмів державного управління в середній освіті та управлінських мереж для їх формування. Запропоновані рекомендації щодо системи якісної середньої екологічної освіти та шляхи визначення управління та підготовки кадрів для викладання предмету екологія на всіх рівнях середньої освіти. Розглянуті напрямки існуючі механізми державного управління в середній освіті та їх розподіл на напрямки середньої освіти. Доведена необхідність впровадження єдиної якісної системи середньої екологічної освіти.

Ключові слова: якісна освіта, екологічна освіта, середня екологічна освіта, механізми державного управління, нова українська школа, формування освіти.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день на сферу середньої екологічної освіти вплинуло багато світових тенденцій і на формування освітньої політики України в цілому. З середини ХХІ століття діяльність урядів різних країн Європи, Америки, Азії щодо забезпечення рівного доступу до освіти та поліпшення її якості активізувались та набули характеру чітко визначеної загальноосвітньої тенденції. Пріоритетними напрямками державної політики України стало забезпечення одного з конституційних прав людини – права на здобуття якісної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування системи якісної екологічної освіти в Україні ґрунтується на Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту».

У державних документах, зокрема Законах України «Про освіту» [1], «Про загальну середню освіту» [2], Національній доктрині «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років» [3] в рамках якого запропоновано проект «Нова українська школа» [4] в яких визначено основні конституційні зміни державної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми на сьогодні не існує чіткого механізму державного управління стосовно впровадження екологічної освіти на протезі всього навчання у закладах середньої освіти.

Мета роботи. Головною метою цієї роботи є надати аналіз основним механізмам державного управління системою якісної екологічної освіти у галузі середньої освіти та надати структуру використання.

Викладення основного матеріалу. Реалізація цього надзвичайно важливого напрямку політики передбачає створення усіх необхідних для цього умов, а саме: забезпечення належного рівня бюджетного фінансування, розробка адекватної процесам і реформам нормативно-правової бази, запровадження нових і ефективних форм контролю за діяльністю навчальних закладів та органів системи державного управління та оцінювання результатів функціонування ЗСО та ЗСЕО, за-

безпечення галузі усіма необхідними ресурсами високої якості та у повному обсязі, розширення форм соціальної підтримки молоді, заохочення до навчання тощо.

Вирішальна роль у реалізації освітньої політики України, насамперед щодо зазначених пріоритетних її напрямів, належить органам державного управління освітою, зокрема загальною середньою. У нормативних документах, які визначають повноваження центральних та регіональних органів державного управління ЗСО зазначається, що вони мають брати участь у «формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері освіти, створенні умов для здобуття громадянами повної ЗСО» [5], а також вживати заходів щодо забезпечення навчальними закладами належного рівня дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти, організувати їх навчально-методичне забезпечення, сприяти підвищенню кваліфікації [6].

В останні роки уряд України приділяє значну увагу освітній галузі, спрямовуючи свої зусилля на її розвиток. Так у «Стратегії економічного і соціального розвитку України (2015–2025 роки)» [7] зазначається, що «рівень освіти населення України є одним з найвищих серед країн Центральної та Східної Європи. За даними Національної доповіді про розвиток людини Програми розвитку ООН (ПРООН) валовий показник охоплення навчанням у 2013 р. в Україні становив 79,6% (для порівняння: в середньому по світу – 65%, по країнах, які розвиваються, – 61%, високорозвинених країнах ОЕСР – 94%, в країнах Східної Європи та СНД – 77%) [8, с. 56]. «Україна має високі стандарти освіти і значні досягнення у розвитку цієї галузі. Загальний рівень охоплення освітою перевищує рівень країн з середнім рівнем доходів ВВП на одну особу, а по деяких показниках досягає рівня країн з високим рівнем доходів» [9, с. 261]. Позитивними зрушеннями є збільшення питомої ваги випускників 9-х класів, які продовжують навчання для здобуття повної ЗСО

в ЗНЗ: з 62% у 2013/14 до 69% у 2015/16 навчальному році [10, с. 57]. Проте, незважаючи на традиційно високі показники розвитку вітчизняної освіти, вона перебуває у складному становищі: скорочується кількісно і знижується якісно рівень дошкільної і загальної середньої освіти; освіта на селі не відповідає сучасним стандартам [10, с. 261]. А саме в системі ЗСО потерпають галузі середньої освіти такі як, природоохоронного складу, економічного тощо, це пов'язано з нехваткою викладацького складу і відсутністю чіткої структурованих навчальних програм.

Отже, ситуація, що склалась у системі екологічної освіти в Україні, свідчить про виникнення проблеми недостатності забезпечення рівного доступу до якісної освіти в Україні як однієї з основних проблем системи державного управління ЗСО. Вона є сукупним результатом негативної дії різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед них найвагомий вплив, на наш погляд, мають:

1. Недієвість механізму (відсутність необхідних умов) для реалізації законодавства щодо розвитку ЗСО та порушення або невчасне і неповне виконання через це окремих правових документів.

2. Тривале недофінансування системи ЗСО та відсутність адекватного реформам механізму фінансування освіти і перерозподілу коштів на її підсистеми. У результаті обмеження фінансування освітньої галузі, на нашу думку, стало причиною:

- фізичної недоступності загальноосвітніх навчальних закладів через скорочення мережі малокомплектних шкіл у сільських населених пунктах та їх віддаленість від місця проживання дітей;
- старіння матеріально-технічної бази ЗНЗ, погіршення умов їх експлуатації (аварійний стан, потреба у капітальному ремонті тощо);
- посилення дефіциту педагогічних кадрів при достатньому випуску спеціалістів ВНЗ;
- відсутність та застарілість навчально-методичної бази за освітніми напрямками середньої освіти та зменшення кількості класів з профільним навчанням;
- зниження рівня загальноосвітньої підготовки учнів ЗНЗ.

3. Перекладання суттєвої частини фінансового тягаря на батьків через недостатність державних витрат на освіту.

4. Значне розшарування населення за доходами та збіднення більшої частини населення, що, з оглядом на попередній пункт, обумовлює фінансову недоступність ЗСО для малозабезпечених родин.

5. Падіння моральних устоїв та вагомості духовних цінностей у суспільстві через відсутність єдиної консолідуючої національної ідеї, та зменшення обсягів виробництва і, відповідно, попиту на робочу силу протягом тривалого часу. Це, у свою чергу, спричинило посилення таких негативних соціальних явищ як соціальне сирітство, виховання дітей у неповних родинах, безпритульність і бездоглядність серед дітей дошкільного та шкільного віку, жебрацтво, незаконна дитяча праця, злочинність серед неповнолітніх. Сам факт існування проблеми недостатності забезпечення рівного доступу до якісної ЗСЕО ми розглядаємо як наслідок неефективної діяльності органів державного управління якістю ЗСО, а також недієвості чинних

механізмів реалізації державної освітньої політики та впровадження урядових програм щодо забезпечення та підтримки її якості.

Оцінювання ефективності системи державного управління якістю ЗСЕО та планування її діяльності, на наш погляд, слід з всебічного вивчення об'єкту управлінського впливу, тобто якості ЗСО як системи, освітнього простору і результату. Саме тому об'єктом аналізу ми обрали досягнутий системою ЗСО стан. З цієї метою необхідно виявити причини, що впливають на якість ЗСЕО і якість кінцевого продукту – випускника ЗНЗ, а отже й, на ефективність державного управління цією якістю. Систему ЗСЕО ми вважаємо тією ланкою у системі освіти, яка виступає фундаментом для формування у майбутньому досвідченого фахівця (рівень підготовки якого має відповідати вимогам сучасного виробництва), а також виховання громадянина з високими моральними якостями, що мають особистісну та суспільно значущу цінність. Від результативності ЗСЕО значною мірою залежить також якість вищої та професійно-технічної освіти, оскільки ці освітні рівні пов'язані між собою наступністю освіти і базується на вихідних результатах попереднього етапу навчання. Таким чином, виправлення виявлених помилок, корекція допущених відхилень, ліквідація порушень у ході реалізації державних освітніх програм, сприятиме не лише поліпшенню якості ЗСЕО, як першої освітньої ланки, а й удосконаленню механізмів державного управління якістю освіти, зміцненню інтелектуального потенціалу вищої освіти в обличчі абітурієнтів.

У державних документах та нормативних актах щодо поліпшення якості освіти [1] особливо підкреслюється важливість підвищення об'єктивності та надійності інформації про результати діяльності освітньої галузі та необхідність здійснення моніторингової та контролюючої оцінки досягнутого системою освіти стану. Така оцінка може бути зроблена лише на підставі ґрунтовного аналізу результатів функціонування системи ЗСО, проведеного за певними показниками розвитку освітньої сфери, які адекватно і повно відображали б сучасні зміни.

Досить часто у доповідях міністра освіти, урядовців та пресі трапляються деякі дані, причому переважно кількісні, про результати розвитку системи освіти за певний рік і виглядають вони як ілюстрація загальних успіхів або невдач. На замовлення уряду незалежними організаціями, такими як, наприклад, Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова [2] або ПРООН [3] проводяться дослідження часткових проблем, що виникають у сфері освіти. На жаль, підготовка щорічного зведеного аналітичного огляду, який ґрунтувався би на певній національній системі індикаторів якості ЗСО та ілюстрував динаміку змін і ходу реформ, визначав основні тенденції, проблеми та перспективи розвитку системи освіти поки що не стала для уряду України та органів державного управління ЗСО звичним і логічним завершенням при підведенні підсумків навчального року та плануванням подальшої діяльності. На наш погляд це обумовлено наступними причинами:

– недосконалістю наявної системи показників розвитку системи ЗСО взагалі та окремо всіх її

категорій, які не орієнтовані на оцінку освітньої діяльності;

- ефективності впровадження освітньої реформи ефективності державного управління якістю ЗСО і не дає можливості здійснювати повноцінний аналіз політичних документів;

- відсутністю в Україні незалежної інституції, яка на підставі результатів моніторингу здійснювала б оцінку якості ЗСО та її категорій, наприклад ЗСЕО, та будувала прогноз стосовно перспектив і тенденцій її розвитку;

- консервативністю та вузькістю мислення багатьох посадових осіб органів державного управління освітою, які покладаються на власний розсуд і не бачать значної користі від наукового дослідження наслідків функціонування системи екологічної освіти, прогнозування перспектив її розвитку та оприлюднення недоліків.

На думку фахівців, головними проблемами вітчизняної екологічної системи освіти, у тому числі шкільної, на сучасному етапі є [4, с. 23-25]:

- хронічне і таке, що увійшло у традицію, значне недофінансування системи ЗСО;

- відсутність адекватного реформам механізму фінансування освіти та перерозподілу ресурсів між всіма категоріями ЗСО;

- порушення окремих законодавчих документів, зокрема статті 57 Закону України «Про освіту» та деяких інших, в плані гарантованого забезпечення всім громадянам рівного доступу до високоякісної освіти;

- вкрай низький громадянський статус вчителя і його слабка соціальна захищеність;

- низький рівень інформатизації і комп'ютеризації системи ЗСЕО та державного управління нею на всіх рівнях і на всіх напрямках діяльності, застосування сучасних комп'ютерних інформаційних, мультимедійних технологій;

- відсутність механізмів об'єктивного контролю та оцінювання системи ЗСЕО;

- потреба суттєвого перегляду змістового наповнення ЗСЕО, розробки і впровадження державних стандартів якості освіти;

- необхідність перегляду змісту та спрямованості педагогічної освіти, підготовки і перепідготовки кадрів для системи ЗСЕО та системи державного управління освітою.

Проведений комплексний аналіз стану ЗСО в Україні ґрунтується на запропонованій нами системі показників і критеріїв її якості і забезпечує можливість порівняння результатів її функціонування з іншими галузями та рівнями освіти щодо загальних витрат, рівня соціального захисту, потребу у фахівцях тощо. Це дає змогу проаналізувати якість і повноту реалізації освітньої державної політики, ефективність державного управління ЗСЕО та спроектувати перспективи розвитку системи шкільної екологічної освіти в Україні. В основу такого аналізу покладений системний підхід, що передбачає вивчення стану ЗСЕО через зв'язки між всіма її складовими, з оточуючим середовищем та іншими освітніми підсистемами (дошкільною, професійно-технічною, вищою, позашкільною освітою).

Висновки і пропозиції. Таким чином, зменшення бюджетних витрат на потреби ЗСЕО є цілком закономірним і логічним наслідком скорочення обсягів промислового виробництва і надходжень до державного бюджету. Ми припускаємо, що тривала недованта державних коштів та відсутність ефективного механізму їх розподілу порушує збалансованість впливу на ЗСО органів державного управління освітою, знижує якість ресурсного забезпечення ЗСЕО, рівень соціального захисту всіх учасників освітнього процесу та освіченості випускників ЗНЗ. Проведений порівняльний аналіз рівня економічного розвитку України та величини бюджетних витрат на потреби середньої екологічної освіти дає можливість висловити припущення, що неприпустимо низьке фінансування ЗСО за остаточним принципом є причиною порушення або неможливості реалізації таких пріоритетних напрямів державної освітньої політики як забезпечення доступності освіти та поліпшення її якості.

Список літератури:

1. Райт Г. Державне управління: Посіб.: Пер. с англ. В. Івашко, О. Коваленко, С. Соколик. – К.: Основи, 2014. – 131 с.
2. Радиш Я.Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку: Дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / УАДУ. – К., 2013. – 510 с.
3. Про проведення моніторингу якості основної навчальної літератури: Наказ М-ва освіти і науки України від 27.02.01, № 94 // <http://www.mon.gov.ua/>.
4. Про затвердження Типового положення Про атестацію педагогічних працівників України: Наказ М-ва освіти і науки України від 01 грудня 2012 р., № 419 // <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Курдюмова І.М. Оцінка ефективності шкіл за рубежом // Стандарти и мониторинг в образовании. – 2012. – № 4. – С. 58-59.
6. Дагбаева Н.Ж. Шкільне екологічне освіта для сталого розвитку місцевого співтовариства // Географія та екологія в школі XXI століття. – 2014. – № 7. – С. 36-42, 48.
7. Ермолаєва В.А. Розвиток екологічного мислення старшокласників в умовах модернізації змісту освіти: на прикладі курсу «Економічна та соціальна географія світу». дис. канд. пед. наук. Мінськ, 2012.
8. Закон України «Про загальну середню освіту» // Голос України. – 1999. – 23 червня.
9. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
10. Захлебний А.Н. Розвиток загальної екологічної освіти в Україні на сучасному етапі // Україна в навколишньому світі – 2011. Сталий розвиток: екологія, політика, економіка: Аналітичний щорічник / Відп. ред. М.М. Марфенін; під загальною редакцією М.М. Марфенін, С.А. Степанова. – К.: Изд-во МНЕПУ, 2011. – С. 144-170.

Вовк Т.В.

Донецкий государственный университет управления

КАЧЕСТВЕННОЕ СРЕДНЕЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

Рассмотрены задачи, стоящие перед экологическим образованием в условиях развития новой украинской школы. Определены проблемы формирования и внедрения механизмов государственного управления в среднем образовании и управленческих сетей для их формирования. Предложены рекомендации относительно системы качественного экологического образования и пути определения управления и подготовки кадров для преподавания предмета экология на всех уровнях среднего образования. Рассмотрены направления существующие механизмы государственного управления в среднем образовании и их распределение на направления среднего образования. Доказана необходимость внедрения единой качественной системы среднего экологического образования.

Ключевые слова: качественное образование, экологическое образование, среднее экологическое образование, механизмы государственного управления, новая украинская школа, формирования образования.

Vovk T.V.

Donetsk State University of Management

AVERAGE QUALITY OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE FORMATION OF A NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary

Discussed the challenges facing environmental education in the development of a new Ukrainian school. The problems of formation and implementation mechanism of state management in secondary education and management systems for their formation. The recommendations regarding the system of high-quality environmental education and ways of determining control and training for teaching the subject of ecology at all levels of secondary education. As the direction of existing mechanisms of public administration in secondary education and their distribution on the direction of secondary education. The necessity of introduction of uniform quality secondary environmental education.

Keywords: quality education, environmental education, environmental secondary education, governance, the new Ukrainian school of formation education.